

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 10. julija 1861.

Nekaj o tem, kar je kmetijstvu najbolj potreba.

(Dalje.)

Kar naši kmetje pa tudi veči gospodarji najbolj zane-marjajo v lastno veliko škodo, je to, da gnojnice iz hlevov in gnojnišč po pametno napravljenih cevih ali žlebih ne vjemajo v jame, ki bi se imele zraven vsakega gnojnišča napraviti, da bi se v nje stekala gnojnica, ki se sicer ali pogubi ali saj toliko dobička ne donša gospodarju, kakor bi ga lahko. Take jame naj so po velikosti kmetijstva večje ali manje, dosti globoke, na dnu s tlakom in ilovco dobro zabite, na straneh obzidane, s cementnim ali hidravličnim apnom zadlane, zgorej s pokrovom pokrite, in če je mogoče s sesalko (pumpo) previdene, da gnojnice, kadar se potrebuje za to ali uno rabo, ni treba s korcom zajemati. Taka pumpa naj je spodej vselej z drateno gosto mrežico previdena, da se v cev gnoja ne privleče in pumpa ne zamaši.

Če si je gospodar tako dobro oskerbel prave mesta, kamor si spravlja gnoj in gnojnico, naj

1. napravi gnoja, kolikor največ more in pa dobrega; naj

2. umno ravna ž njim na gnojnišču, in na polji, in naj ga

3. porabi, kolikor najbolje more, v svojo korist.

Nauk k 1). Navadna nastelj je vsakoršna slama; al slame nimajo nikjer zadosti in se rabi tudi za druge potrebe; zato jo mora nadomestovati: resje, listje, žaganje, hostni mah in oklestki, bičevje iz bajerjev, praprot, pezdije itd.

Razun teh reči bi se imelo tudi cestno blato poberati in po cestah popušeno živinsko blato; stroški, ki nam jih tako poberanje prizadene, nam bojo na polji gotovo deseterno povernjeni.

Napravijo naj se na polji tako imenovani prekopi, kamor dežnica in snežnica nesnago in šaro s cest in kolovozov nanaša, in ondi, kjer se voda od več sekov ali jarkov zbira, naj se po tri čevlje globoke in dovelj široke jame skopljejo, v ktere se s polja pritekla voda nabera, in mnogoverstno plavje, blato in smeti nanaša, ktere naj se včasih iztrebijo, in gnoj, kar se ga v njih nabere, naj se na njivo ali travnik izpelje. Ravno tako se bo ondi, kjer med poljem kakošen potok teče, dovelj dobrega gnoja nabralo; ako se potočnica za namakovanje senožit ali travnikov ne porabi, se gnojni ostanki senožitim tudi dobro priležejo.

Nikoli naj se ne pozabi na komposte, to je na kupe iz razne mešance, za ktere se jemlje plevél, preden seme stori, trava vsake baže, cestno blato, iveri, stelja, smeti, cunje, čevljarski obrezki in stari škarpi, golobjek, kurjek in vsakoršna druga šara; vse se skladoma na kup spravi in od časa do časa z gnojnico polije; čez leto večkrat prekoplje, in ko na kupu popolnoma izvrè, je kaj dober gnoj za njivo in travnike.

V jeseni naj se bajerji trebijo, blato iz njih spravi in izpelje na kupe, drugo spomlad prekida, nekoliko z apnom

pomeša in do jeseni na kupu ležati pusti, da se dobro podela, in gnoj je res za vsako rabo dober.

Ravno tako dober je gnoj tudi iz kosti, v prah zmletih kakor so, ali iz žganih. Kosti se žgejo tako dolgo, dokler bele postanejo, potem se pa v prah stolčejo; 10 delov tega praha z 9 deli žveplenokislino (hudičevega olja) pomeša, ktera se je poprej z 10 deli vode zmešala; s tako dobljeno fosforno kislino naj se gnojni kup včasih polije. Kosti kupujem, akoravno je v ti okolici cukrarnica, funt po krajcarji; pa od zaklane ali sicer poginjene živine jih dosti zastonj dobim.

Kdor pepél nabera in ga po senožitih, kamor vode napeljati ne more, potresa, tudi dobro opravi; blizo postaj na železnih cestah ali obertniških fabrikah, kjer se veliko premoga (kamnitega oglja) popali, poberaj njegov prah, in vozi ga na senožeti in travnike, pognoji jih ž njim, kar največ moreš, boš vidil, da ti bo trava rastla velika in gosta, da je boš res vesel; — tudi na njivo bo premogov prah, posebno debeli zemlji, dober gnoj, drobneja žlindra jo zrahla in rodovitno napravi.

Šuta in cegelni prah sta tudi dober gnoj, posebno šuta dolgo terpi, debelo zemljo prerahlja in dokaj zboljša. Razun teh reči se nahaja tu in tam tudi veliko druge za gnoj verle šare, ki kmetovavcu družega ne prizadene kakor le nekoliko dela, da jo skup spravlja; še celó čisti pesek in gola ilovica se znata za gnoj porabiti, če se namreč dovelj peska, najmanj 1 do poldrugi pavec na ilovnato zemljo napelje in z ilovico dobro pomeša, ktero svižnato in rodovitno napravi. Tega opravila naj bi noben gospodar ne opuščal, kateri ima ilovnate njive; bo vidil, da jih bo kmali v bolji stan pripravil.

Če ima pa kmetovavec priliko, si slame, pepéla iz fabrik, ker potašel ali žajfo kuhajo, ali živinskega gnoja blizo mest in fabrik omisliti, naj se stroškov ne boji; gnoj mu jih bo gotovo povernil. (Konec prih.)

Gospodarske skušnje.

(Repo med krompir sejati.) Na Nemškem v Saksonii že 6 let tako ravna in se prav hvalijo. Oni sejejo, berž ko so krompir osuli, repo na zrahlanu zemljo. Kdor ne more ravno ta dan, ko je krompir osipan bil, repe sejati, naj odloži posetev, dokler ne začne deževati, ker bolj ko je vlažna zemlja tem poprej ti bo seme kalilo. V senčnatih brazdah med krompirjevcem repa rada raste in posebno takrat se dobro ponaša, kadar začne krompirjevo perje venéti. Primerilo se je že, da se je na to vižo med krompir posejane repe še enkrat toliko pridelalo kakor krompirja. — Ravno s takim pridom se dá repa tudi med turšico sejati, ko je bila turšica že osuta.

Obertnijstvo.

(Kako naj se debla za žagance režejo, da se manj krivijo ali zvežijo?) Pazljivo okó bo kmali vidilo, da drevesa, čeravno tudi v gostem gojzdu stojé, se

na vse kraje debela enako ne razrašajo. Že lubje naznanja po svoji hrapavosti severno stran, in če je drevo odžagano, se vidi, da letine niso popolnoma enako okrogle okrog steržena, ampak proti severju so ožje, proti jugu pa širje, in tako se vidi, da je steržen proti severju rinil. To dela večja solnčna vročina na južni strani; zato se drevo na južni strani bolj redi kakor na severni, letni okrogli so večji in širji, na nasprotni strani pa manjši in ožji. Potem takem je pa tudi les na severni strani terji; zato se žagance ne zveržejo in se ne krivijo, če se poprek od južne proti severni strani žagajo. Za tisto stran, kjer ima les največ terpeti, naj se tedaj severna stran obrača.

O tominsko-cerkljanski cesti nadalje.

Iz nemškega Ruta 20. rož. (Po naključni zakasnjeno). V 22. in 23. listu „Novic“ prosi nek cerkljansk domoljub za nasvêt, in v 1. stavku dokazuje: 1) da je položna dolina od Cerknega do sv. Lucije, in da reka Idrica ne teče čez hribe; 2) da cerkev tominska in Reka-Ravne nižje ležite kot Hum in Bučova, da torej podperajne ceste pervega načerta ni pametno in je sebično; 3) da hrib bukovski je peščen in cesta snegu in plazovom izpostavljena.

K 1) more se res spoznati, da vode tekó le navzdol, in da vasi pri rekah nižje stojé kakor vasi na hribih;

k 2) rečem, hvala Bogu, da je hribe in doline ustvaril in tamkaj ljudi vselil, čast pa Tomincom, da so cesto čez peščeni Hum že skoraj dogotovili;

k 3) se mi čudno zdí, da more kdo govoriti o „zapertji ceste skoz 4 mesce“, ker namenjena cesta nima iti čez hrib Kojico, ampak skoz Laharn. V drugem sestavku spoznava gori omenjeni domoljub enako daljavo obojih načertov; vprašam le: ali ni od sv. Lucije do Tribiša (po Arkadii) že kolovoz, od Želina do Loke tudi? Toraj je le ceste od Želina do Tribiša še treba, kake 3 ure hodá, kjer zvonaj 10 raztresenih hiš ni nobene vasi, pa bi cesto tako težko bilo izpeljati, da bi bili stroški tega ovinka večí kot stroški cele iz Tomina do Podberda namenjene ceste.

Vas, predragi domoljub, ki pravite: „Ne bodimo si ptujci, ker vsak ne more imeti, česar si želí; izdelajmo si zdaj cesto po ravnini od sv. Lucije do Cerknega, za kake leta bomo pa uno od Tomina do Podberda izpeljali“ vprašam le: Koliko želite še dati Cerkljanom, ki so že v zavezi s Kranjem, in koliko Tomincom? in kateri je namen cest, da se pravica skaže vsem? Martin Burger.

Nekteri govori iz državnega zbora.

Govor gosp. dr. Rieger-a, v zbornici poslancov 19. junija. *)

Predsednik. Gosp. poslanec Rieger ima sedaj besedo.

Poslanec dr. Rieger (iz Českega). Slavni odbor je dovolil gosp. poslancu Smolku izreči se o stajališču, ki so ga on in njegovi rojaki v tem zboru zavzeli. Upam, da bo meni to isto dovoljeno. Služil se bom vašega potepjenja, kolikor mogoče, le malo.

Predsednik. Opominjam gosp. poslanca, da je bilo zelo proti moji volji, da je gosp. dr. Smolka toliko govoril, zato sem ga zavrnil, naj govori le o tem, za kar gré. S potepljenjem zbornice in predsednika se je napak ravnalo. Prosim Vas tedaj, da ne zahajate predelec, ampak se, kolikor mogoče, držite stvari, o kateri hočete govoriti.

Poslanec dr. Rieger. Nadjam se, da se bom deržal stvari, nadjam se pa tudi, ako bi se mi v mojem govoru zazdelo potrebno, povedati kaj za opravičenje dosedanjega ponašanja mojega in mojih rojakov, da mi bote gosp. predsednik dovolili tisto svobodnost govorjenja, ki ste jo dopu-

stili gosp. poslancu Smolku. (Klici: dá, dá! in pravo! na levi). Moja gospôda, jaz mislim, da je to tem bolj potrebno, ker je zadnji čas popolnoma v navado prišlo, očitati nam, da gremo rakovo pot, da smo rakovci, sovražniki svobode, ljudje, ki koperné za fevdalizmom (grajšinskim gospodstvom), ki nasprotujejo vsem svobododušnim težnjam, — ko konkordatovce in ultramontance tega zbora itd. Jaz mislim, da je treba odgovoriti na vse te psovke, da je treba razložiti in natanko obznačiti naše stajališče, ki smo ga proti svobododušnim predlogom gosp. dr. Mühlfeldovim zavzeli. Ni težko poljskim poslancom pustiti na sebi graje nesvobododušnosti, ker vé celi svet, da Poljci, tako sloveči zavolj svobodoljubja, glasujejo z nami Čehi skoraj v vseh vprašanjih. Stvar ta se razjasnuje prosto tako-le: Mi smo sinovi enega ter istega velicega plemena, imamo enake politične in narodne potrebe; odtod tudi dohaja, da zdaj v državnem zboru skupaj glasujemo, kakor smo skupaj glasovali leta 1848 skoraj v vseh zadevah, posebno kar se je tikalo deželne samostojnosti. Čudno je, da ravno nam, ki smo skoraj brez izjeme kmečki in meščanski sinovi, se tolikrat očita, da težimo za fevdalizmom in Bog vedi, kakimi še aristokratnimi (velikogospôskimi) napravami; kar bi bilo laglje umeti, ako bi se očitalo našim sosedom, ki imajo več aristokratov (velikogospôde) med seboj.

Prehajam zdaj na predmet današnje razprave. Gospod Mühlfeld-ovi predlogi zadevajo vprašanja, ki se sicer v ustavnem življenju imenujejo skupaj temeljne pravice. Pod tem imenom so vzete skoraj v vse današnje državne ustave, posebno v ustavo, izdano po frankobrodskem parlamentu, v katerem je tudi naš sedanji državni minister sodeloval. Bilo me je čudo, spoznavam to očitno, da Nj. prevzvišenost, naš častiti državni minister, ki je v Frankobrodu brez dvojbe glasoval za te temeljne pravice, ni skerbil, da bi se bile vzele v našo februarško ustavo. Da se je to zgodilo, današnje debate ne bi bilo treba. Zares ne umem, zakaj ta stvar ni djana v našo ustavo. Jeli zato, ker niso hotli sploh veljavnih pravil za vse dežele ustanovljati, ali zadnjič zato, da se častitim zbornikom tega zbora ponudi priložnost, ponašati se z lepimi govori o teh zanimivih zadevah, kakor so: svoboda misli in tiska, odgovornost ministrov in kakor se ta celi svobodniški katekizem dalje glasi? Pri meni malo vagnejo take zasluge. Vi veste, moja gospôda, da so v našem kromeriškem parlamentu ne celó brez sodelovanja mojega in še enega člana našega sedanjega ministerstva načertane in prijete temeljne pravice. Najdejo se pa te reči v vsaki knjigarnici, ter je lahko dobiti jih, pa ta ali uni §. teh temeljnih pravic zboru predložiti. To je najceneji način, zaslužiti si nesmrtnost, oviti se z lovorom svobodoljubja. (Nemir na levi). Če se kdo bojí, prijeti temeljne pravice, ki jih je kromeriški zbor načertal, more, če mu nemško serce tako zahteva, izbrati frankobrodski, ter nam predložiti ta ali uni §. tistih pravic. Tako stoji stvar. Moja volja nikdar nikoli ni bila, upirati se tem načelnim ustavnovam. Temveč, kakor sem rekel, bilo bi mi ljubo, ako bi jih bil prevzvišeni gospod minister dal že v ustavo postaviti. Al to se, žalibog, ni zgodilo; pa zato mislim, da bi vendar bolje bilo, da se ti predmeti, ki so po moji misli ustavni predmeti, prideržijo popolnemu državnemu zboru. Zakaj, kakor stvar zdaj stoji, moremo le kerpariti; pa Bog vedi, bodo li se ti prikerpani zakoni, ako se poterdijo, ujemali s sistemo naše državne ustave, kadar jo bomo prijemali ko celoto. Ker tega zbora ne deržimo za popolno državno svetovavstvo, moremo te načela, kakor jih je gosp. poslanec Mühlfeld predložil presojevati in skleniti le ko proste zakone; jaz in moja stranka v tem oziru nimamo čisto nič proti njim. Da smo mi popolno državno svetovavstvo, mi bi brez pogoja glasovali, da naj se sestavi ustavni odbor, ki bi te temeljne pravice v sistemo poredil, ter jih, ko logično celoto, uverstil v posebnem poglavju v ustavo. Al žali Bog,

*) V poslednjih „Novicah“ pri govoru Smolkovem namesti 28. junija beri 19. junija.